Akademik Muamer Zukorlić

EVROPA IZMEĐU RETROGRADNOG NACIONALIZMA I PRODUHOVLJENOG LIBERALIZMA

Akademician Muamer Zukorlić

EUROPE BETWEEN RETROGRADE NATIONALISM AND SPIRITED LIBERALISM

APSTRAKT

Rad se bavi fenomenom promjena društvene zbilje na svjetskoj razini kao posljedice duhovne i moralne krize u Evropi i njenog ulaska u stanje postkulturnog društva u kome ideju liberalizma i jedinstva različitosti, razvijanu na ostacima pustoši nakon Drugog svjetskog rata i preko koje je Evropa uspjela da se regenerira, smjenjuje rigidni etnički nacionalizam preko narastajuće desnice. U tekstu su analizirani fenomeni teorijskih pristupa koji su doveli do sveukupne dekonstrukcije i globalističkih težnji da poigravanjem emocijama različitih grupa i nametanjem vlastitih stavova kao jedinih uniformiranih vrijednosti preokrene mjerila vrednovanja afirmirajući svojevrsnu estetiku ružnog kao osnovu valoriziranja određenih dostignuća. Kao jedan od egzaktnih primjera institucionalne promidžbe ovakvih težnji autor analizira Nobelov komitet, praveći usporedbu s reafirmacijom norveškog pisca Kunta Hamsuna, promicatelja nacističkih ideja i podržavaoca hitlerovog fašističkog režima, smatrajući da je nagrada Handkeu nastavak reinkarnacije takvih ideologija iza koje su transparantno stale zvanične institucije. Također, u procesu degradacije značaja Nobelovog komiteta ozbiljnu rolu igrala je dodjela ovog priznanja američkom muzičaru Dilanu, kao i afere i skandali koji su doveli da 2018. godine ista za područje književnosti ne bude uopće dodijeljena.

Uzroke ovakvog posrnuća evropskog društva autor vidi u percepciji pojma sloboda lišenih nužnosti prisustva principa koji pravilno definiraju granice uspostavljane svetim Knjigama i početne pozicije u odnosu na njih, upozoravajući da sve izraženije devijatnosti savremenu civilizaciju vode u bespuće. Na koncu, u tekstu se kao izlaz iz dalje dekadence i posrnuća ljudske civilizacije nudi koncept nove renesenase kroz ideju produhovljenog liberalizma koji može ponuditi neophodni duhovni kapacitet i društveni kredibilitet za obnovu onih vrijednosti koje bi evropsko društvo i općenito ljudsku civilizaciju vratili na izvorište slobode duha i misli kao osnove svakog progresivnog i korisnog djelovanja za pojedinice i kolektivitet.

Ključne riječi: *liberalizam, globalizacija, etnički nacionalizam, postkultura, postkulturalno društvo, postmodernizam, pluralizam, multiplicitet identiteta, Nobelov komitet, Švedska Kraljevska Akademija, Fukayama, Zakariya, Grey, Peter Handke, Bob Dilan, Kunt Hamsun, Žan Pol Sartr.*

APSTRACT

The paper deals with the phenomenon of a change in social reality at the world level due to the spiritual and moral crisis in Europe, and its entry into a state of post-cultural society where the idea of liberalism and unity of differences, developed on the remains of the havoc after the Second World War which helped Europe to regenerate, is replaced by a rigid ethnic nationalism supported by the growing Right. The text analyzes phenomena of theoretical approaches which led to the overall deconstruction and globalist striving to toy with the emotions of various groups and impose one's own standards as the only uniform value, only to reverse the valuation criteria and promote a distinctive aesthetics of ugly as the basis for the valuation of certain achievements. The author analyzes Nobel Committee as one of the exact examples of the institutional promotion of such strivings, comparing it to the reaffirmation of Norwegian writer Knut Hamsun, an advocate of Nazi ideas and supporter of Hitler's fascist regime, believing that the prize to Handke is a continuation of reincarnation of such ideologies, which are transparently backed by official institutions. Besides, in the process of degrading the significance of Nobel Committee, a significant role was played by the award of this recognition to US musician Dylan, as well as by affairs and scandals which resulted in the fact that, in 2018, the prize for literature was not awarded at all.

The author sees the causes for such a downfall of the European society in the perception of the notion of freedoms devoid of the necessity of the presence of the principles which properly define the limits defined by holy Books and the initial position toward them, and warns that the increasing deviations lead the contemporary civilization to wasteland. Finally, the paper offers the way out of further decadence and downfall of human civilization in the form of the concept of a new renaissance through the idea of spirited liberalism, which can provide the necessary spiritual capacity and social credibility for the renewal of the values which would take the European society and human civilization in general back to the source of the freedom of spirit and thought as a basis for any progressive and useful activity for individuals and collectivity.

Key words: *liberalism, globalization, ethnic nationalism, post-culture, post-cultural society, postmodernism, pluralism, multiplicity of identities, Nobel Committee, Swedish Royal Academy, Fukayama, Zakariya, Grey, Peter Handke, Bob Dylan, Knut Hamsun, Jean Paul Sartre.*

KAROLINSKA INSTITUTETS
NOBELFÖRSAMLING
HAR BESLUTAT ATT 1978 Å
NOBELPRI
I FYSIOLOGI ELLER MEDICIN
SKALL TILLERKÄNNAS
OCH GEMENSAMT UTGÅ TILL
DANIEL NATHANS
WERNER ARBER
OCH
HAMILTON SMITH
FÖR UPPTÄCKTEN AV RESTRIKTIONSEN.
OCH DERAS ANVÄNDNING INOM DEN MOLE
GENETIKEN
STOCKHOLM DEN 10 DECEMBER 1978
ÅT DEM SOM HAR GJORT MÄNSKLIGHETEN
TA – NOBELS TESTAMENTE

Posljednje decenije obilježila je snažna ekspanzija globalizacije koja je obećavala nadu u bolji, humaniji, prosperitetniji, pravedniji i manje izdijeljen svijet. Nacionalizam je bio potisnut na margine političke i društvene stvarnosti. Kao paradigma globaliziranog svijeta, nadu je ulijevao koncept Evrope bez granica, ujedinjene u jedinstven teritorij utemeljen na sveopćem pomirenju. Međutim, tokom proteklih nekoliko godina, došlo je do ozbiljnih pomjeranja vrijednosnog sistema i stanovite deglobalizacije. Skeptičnost prema globalizaciji i njenoj regionalnoj paradigmi, ujedinjenoj Evropi, bez granica, pothranjuje nezadovoljstvo pojavama kao što su ekonomska nejednakost, duhovna nesigurnost, te beznađe i strah od demografskih promjena. Nesigurnost koja je proizašla iz tih pojava s margina historije vratila je u središte političkog i društvenog diskursa etnički nacionalizam kao vodeći ideološki koncept.

Današnju Evropu, u tom kontekstu, mogli bismo definirati kao postkulturno društvo. Ako uzmemo da kulturu čine ideje, običaji i kolektivno ponašanje određenog društva zasnovanog na duhovnim i etičkim vrijednostima, postkulturnim se može nazvati ono društvo koje upražnjava jednobraznu i potrošenu formu kulture. Prema nekim mišljenjima, pojavi postkulturnog društva uglavnom doprinosi proces globalizacije bazirane isključivo na partikularnim materijalno-ekonomskim interesima krupnog kapitala i transnacionalnih kompanija.

Pod postkulturom podrazumjevamo fluidnu i perpetualno evoluirajuću prirodu globaliziranog i umreženog društva u vremenu postmodernizma, kao pravca utemeljenog na reakciji spram i na kritici modernizma, koji karakteriziraju samosvijest i ironija, odnosno pretpostavka da iza svake tvrdnje, djela ili čina, iako su prezentirani pojednostavljeno i direktno, bilo iskreno ili licemjerno, uvijek postoji neko drugo metatekstulano i suptilnije značenje. Dakle, ovaj pravac nameće očekivanje da u svemu postoji skriveno značenje. U takvom ambijentu kultura se pretvara u postkulturu, gdje više uopće nije bitno da li se nešto čini istinitim, impresivnim, inteligentnim ili mudrim, neophodno je da sve nabrojano, nakon što bude dekonstruirano, izgleda prirodno a ne tendenciozno.

Spomenuti trend potaknuo je jačanje lokalnih identiteta i historijskog kulturnog sjećanja. Umjesto da prihvate i jačaju pluralizam društva, određene zemlje i grupacije u njima, prigrlile su partikularne identitete kao ekskluzivni marker raspoznavanja i političkog djelovanja. Nazočeni strahovi stimulirani su od raznih centara moći i demagoga. Tako je u Evropi i Americi sve izraženiji strah da bi bijeli narodi uskoro mogli postati marginalizirane manjine u vlastitim zemljama. Upravo su na ovom sentimentu kapitalizirali nosioci dominirajuće naracije aktualne američke politike i najglasniji predvodnici nacionalističke desnice u Evropi. Podrška vrijednostima prosvjetiteljske Evrope doživjela je ozbiljnu eroziju. U Evropi se već neko vrijeme formira velika alijansa desničarskih nacionalističkih partija koje su na proteklim izborima za Evropski parlament dobile znatnu podršku. Ove retrogradne snage ističu kako su ogorčene politikom identiteta, pretvarajući se da su baš oni, rasistički-orijentirani bijelci, jedini pravi predstavnici svojih zemalja.

Nažalost, ovaj nacionalistički diskurs sve više dobija podršku čak i u intelektualnim krugovima, kako na tradicionalnoj desnici tako i na ekstremnoj ultra ljevici. Filozofi poput Francisa Fukuyame, koji su zagovarali multikulturalizam i međunarodnu saradnju u okviru liberalnog evro-američkog projekta, danas su postali predmet ismijavanja evropske i američke nacionalističke desnice i optuženi da su zarobljenici elitističke liberalne fantazije. Nasuprot njima, konzervativni filozofi i teoretičari na Zapadu, poput britanskog teoretičara Džona Greja, već duže vrijeme kritiziraju liberalni, globalizacijski i multikulturalni model, nazivajući ga hiperliberalizmom. Rastući rasizam, nativizam, ksenofobija, antisemitizam, islamofobija i opća mržnja prema uspostavljenim univerzalnim vrijednostima na Zapadu postaju sve raširenija. Štaviše, kritičari evropskog modela, navode da je isti pokušajem nametanja transnacionalne vlade evropskim narodima najviše odgovoran za pojavu ekstremnog nacionalizma i ksenofobije raznih vrsta.

O rastu fenomena neoliberalne demokracije davno je pisao američki muslimanski teoretičar Farid Zakariya. Krv i religija, a ne politika i tolerancija, definirali su osnove države u vrijeme velikih ratova i uspona etničkog

nacionalizma u prošlosti. Etničko čišćenje i genocid, paradigma su pomračenosti uma zaokupljenog stvaranjem država na bazi rase, nacije, vjere ili ekskluzivne ideologije. Nažalost, postratna Evropa, kroz proces integracija, nije u potpunosti uspjela realizirati vrijednosti multietničkog društva. Uslijed tog velikog promašaja, došlo je do revivalizma duhova ultranacionalizma koji se danas sve više manifestiraju izbornim uspjesima ultradesničarskih političkih projekata diljem Evrope.

Francis Fukuyama i Farid Zakariya

U tom smislu, liberalna, inkluzivna i tolerantna politika prema migrantskoj populaciji koja, npr., karakterizira vladajuću politku Njemačke, može se smatrati jednom od posljednjih manifestacija prave državničke i humane politike u Evropi. Zapadna Evropa bila je na dobrom putu da marginalizira štetne oblike etničkog nacionalizma i njegove najekstremnije forme i manifestacije, i evropska društva ustroji na principima neutralne, sekularne i civilne države kao zajednice građana različitih vjera, kultura i svjetonazora. Rasa, boja kože, religija i druge individulane i kolektivne partikularne osobenosti trebaju egzistirati kao harmonični dio evropske države i biti njegovani. Evropa je propustila priliku da pluralizam i multikulturalnost svojih društava pretvori u vlastitu snagu i prednost.

Danas smo svjedoci da dijelovi Evrope, poput Skandinavije koja se decenijama dičila modelom socijalno osjetljive i prosperitetne države blagostanja, postaju plijenom najretrogradnijih ideja etničkog nacionalizma koji se pothranjuje historijskim iskustvima fašizma i mitskim sjećanjima na poslijeratni period, pedesetih godina, kada se rijetko moglo viđati druge rase u Švedskoj, Danskoj ili Norveškoj. Socijalna država blagostanja došla je pod kontrolu nacionalističkih oligarhija. Očito je da je ne samo Evropa nego i svijet u cjelini uveliko zagazio u glib, kako to neki teoretičari nazivaju, „demokratske recesije" koja prijeti da dosegne nivo depresije.

Rast etničkog nacionalizma koji karakterizira polaganje prava na ekskluzivitet vlasti i moći bijele rase i animozitet prema svim drugim narodima, religijama i kulturama, mogla bi imati kobne posljedice po mir i stabilnost u bliskoj i daljoj budućnosti, ako se ovom fenomenu ne pristupi ozbiljno, trezveno i hitno. To se ne može postići reafirmacijom prevaziđenog evropskog liberalnog modela baziranog na agresivnom sekularizmu i odricanju od vrijednosti koje su zasnovane na univerzalnim duhovnim i etičkim principima monoteističkih vjera.

Liberalizam na kojem počivaju zapadna društva prihvaćen je kao filozofski okvir u traganju za modelom zajedničkog opstanka i suživota u vrijeme vjerskih i sektaških trvenja i ratova u šesnaestom stoljeću. Liberalizam je, stoga prihvaćen kao modus vivendi i okvir za tolerantno društvo u pluralnom svijetu ideja, religija i drugih vrijednosti. Međutim, ovaj oblik liberalizma nadživio je svoju svrhu i ne može se nametati kao jedini važeći model društva u današnjem svijetu koji je suočen sa novim izazovima. Ako liberalizam želi ostati relevantan u budućnosti, potrebno je da se odrekne traganja za racionalnim konsenzusom o tome šta predstavlja najbolji način života. Uslijed masovnih migracija stanovništva, novih tehnologija i različitih kulturoloških prožimanja, danas sva postojeća društva sadrže više načina življenja a ne jedan ekskluzivni model koji predviđa sekularni liberalizam, a posebno neoliberalizam. Ono što moderna društva čini karakterističnim jeste antagonistički odnos prema svakom obliku hijerarhije vrijednosti. Pored toga, slabost modernog društva je u tome što teško prihvata različitosti i želi nametnuti uniformni način života. Evropi je danas više nego ikada potreban novi društveni dogovor koji bi predstavljao model koegzistencije prilagođen zahtjevima pluralnog društva. Radi se o pluralnosti koja bi bila bliža konceptima etičkih vrijednosti koje priznaju etičke i moralne vrijednosti sa potrebnom dozom krtičnosti prema etičkoj skeptičnosti, subjektivnosti i relativnosti. U društvu u kom egzistira više načina života, prirodno je da se baštine različita poimanja o tome šta predstavlja istinu i pravdu i bira vlastiti način življenja bez da se individua u tome ometa.

Evropi, koja je već odavno zakoračila u postkulturnu fazu, potreban je novi pristup definiranja društva, slobode, demokracije, ljudskih prava i vrijednosti, koje treba graditi na temeljima univerzalnih principa koje je jedino moguće crpiti iz autentičnih izvora, vjere u Boga, poštivanja tradicije i zajedničkih vrijednosti koje dijele sve velike religijske tradicije. Insistiranje na ultra sekularizmu i agresivnom liberalizmu, kao što je bilo do sada, još više će produbiti jaz među narodima i državama i gurnuti ih u ambis ekstremnog etničkog nacionalizma i šovinizma.

Potrebno je pronaći ravnotežu između vrijednosti liberalne demokracije i prirodnog nastojanja i stremljenja svakog čovjeka za vlastitim duhovnim ispunjenjem i osjećanjem pripadnosti autentičnim vrijednostima – svojoj vjeri, kulturi, običajima i identitetu. Evropi je potreban novi pravni i društveni okvir koji će biti dovoljno širok da prihvati multiplicitet različitih identiteta i vrijednosti koje će objedinjavati zajednička pripadnost univerzalnim vrednotama civilnog društva u slobodi, pravdi, ljudskim pravima, prosperitetu i duhovnom, a ne samo materijalnom zadovoljstvu i hedonizmu. U protivnom, ako se to ne desi, Evropa ali i ostatak svijeta nastavit će da srlja u propast i postupni nestanak.

Teško je povjerovati da se, u današnjoj „emancipiranoj i kulturnoj" Evropi koja se diči svojom racionalnošću, vladavinom prava i demokratskom tradicijom, na scenu vraća najretrogradnija verzija etničkog nacionalizma čija je osnovna odlika glorificiranje sopstvene rase ili nacije i ksenofobični odnos spram drugačijeg. Radi se o novom obliku nacionalizma koji u manifestacionoj formi personificiraju prevodnici nacionalističke desnice i drugi politički oportunisti, koji pod plaštom demokracije i borbe protiv političke korektnosti i otpora etabliranom liberalnom establišmentu populističkim metodama pripremaju građane evropskih zemalja da svojevrsnu neofašticku ideologiju koju njeni protagonisti na ekstremnoj desnici i lijevici nastoje uskrsnuti, prihvate kao normalnu.

Filozof liberalizma, Isaiah Berlin, očito je bio u pravu kad je insistirao da se uopće ne radi o povratku nacionalizma, s obzirom na to da nacionalizam nikad nije u potpunosti niti nestao sa političke scene Evrope. Nacionalizam je sve vrijeme tavorio na marginama društva, ali donedavno nije znatnije utjecao na oblikovanje društvene svijesti i politike na Zapadu. Alarmantno je da se nacionalizam počeo ponovo pomjerati ka središtu političkog diskursa. Ideologije i politike koje su ranije dolazile sa margina ekstremne desnice i lijevice u novije vrijeme implementiraju čak i umjerene stranke centra.

Nacionalistička retorika, koja je bila rezervirana samo za ekstremne partije, danas se zdušno brani i u redovima većinskih centrističkih političkih evropskih opcija poput pojedinih socijaldemokratskih i narodnjačkih partija. Usvajanje ideologije etničkog nacionalizma od nekih socijaldemokratskih partija, primjećuje se u ksenofobičnom

odnosu politike prema najugroženijim slojevima stanovnika, migrantima, vjerskim i dugim manjinama, posebno muslimanima i Jevrejima. Nebitno je da li su desničarske stranke uopće u parlamentima ili ne, njihovi programi su već tamo, jer su ih usvojili i provode ih njihovi socijaldemokratski oponenti. Analogno tome, i u Americi se može primjetiti promoviranje rasističkog oblika nacionalizma koji se prisutan u portretiranju Meksikanaca silovateljima a muslimana teroristima.

Isaiah Berlin i evropski nacionalizam

Islam i Zapad prožimaju se više od 1.400 godina. Zapadni svijet je zapravo izrastao i razvio se u sjenci islama, a potom, nakon renesanse, dolazi do dramatične zamjene uloga. Zapad se okreće osvajanjima i kasnije uspijeva nadvladati i potčiniti druge kulture i civilizacije, uključujući i muslimanski svijet. Čovječanstvo se danas suočava sa multidimenzionalnom krizom koja prijeti njegovom uništenju, od demografske ekspanzije, finansijske, socijalne i političke nestabilnosti, neuravnotežene eksploatacije prirodnih resursa, nekontrolisane pohlepe. Prijetnje od upotrebe nuklearnog oružja i klimatskih promjena nadvile su se nad čovječanstvom poput tamnog oblaka. Uporedo s tim, svijet je suočen sa opasnom eskalacijom i polarizacijom između muslimanskog i zapadnog svijeta. Ravnoteža između spiritualnih i etičkih vrijednosti s jedne strane i materijalnog progresa sa druge strane poremećena je, a bez nje je nemoguće ostvariti blagostanje čovječanstva.

Uglavnom je tačno da su se vladajuće elite otuđile od svojih naroda, ali bi bilo pogrešno tvrditi da univerzalne vrijednosti, poput multikulturalnosti, više nisu održive. Nije tačno da su jedina moguća alternativa liberalnoj demokraciji i slobodi, multikulturalnosti i tolerancije, opasne supremacijske ideje nacionalizma i populističke ideologije, iako su sve one uznemirujuće i prijeteće, te predstavljaju ozbiljan izazov univerzalnim vrijednostima ljudske slobode, etike, pravde i suživota.

Evropa bi morala redefinirati svoje vrijednosti koje će izbjeći zamku bilo kojeg *izma* i reafirmirati univerzalne vrijednosti zasnovane na izvorima nebeskih religija koje garantiraju stvarnu slobodu, pravdu i suživot u miru, ravnoteži duhovnih i materijalnih vrijednosti i blagostanju. Iako je liberalna demokracija u najširem smislu bila optimalan okvir u kojem spomenute vrijednosti mogu koegzistirati, neophodno je pristupiti fundamentalnom preoblikovanju ideje slobodnog društva.

Liberalno evropsko društvo koje poznajemo do danas ne smije se dogmatski nametati kao utopijski projekt koji je moguće u potpunosti realizirati jednom za sva vremena. Liberalno društvo se mora redefinirati i obogatiti vrijednostima koje jedino mogu ponuditi nebeske vjere. Drugim riječima, Evropi je potrebna nova renesansa iz materijalističkog paganstva u produhovljeni liberalizam. Evropa bi se morala uhvatiti u koštac sa ekstremističkim snagama samodestrukcije, koje su dovele do dva svjetska rata u prošlom stoljeću. Izlišno je i licemjerno govoriti o evropskim vrijednostima, kada znamo da je najbolji način poučavanja pokazivanje vlastitim primjerom. Evropa danas svijetu nudi loš primjer. Evropski preporod ne smije biti ponavljanje grešaka iz prošlosti već fokusiranje na vrijednostima koje su Evropu učinile uspješnom i privlačnom. Preduvjet da bi se to desilo je otovorenost uma i prihvatanje i integriranje drugačijih kultura, i generiranje novih ideja za Evropsku uniju kako bi ona bila prihvatljiva za 21. stoljeće. Posljednje što Evropi danas treba su destruktivne nacionalističke ideologije dvadesetog stoljeća. Ono što danas naziremo u Evropi upravo podsjeća na mračne ideje bliske prošlosti. Simptomi ovih pojava na političkoj i kulturnoj sceni su sve učestaliji.

Nedavna dodjela Nobelove nagrade za književnost austrijskom književniku Peteru Handkeu, upravo se može posmatrati kroz prizmu inflacije univerzalnih duhovnih i kulturnih vrijednosti čovječanstva koje je Evropa baštinila kroz svoju noviju povjest. Osim toga, to predstavlja nimalo častan čin kojim su Švedska Kraljevska Akademija i Nobelov komitet povrijedili najdublja osjećanja žrtava, s obzirom na očigledno Handkeovo negiranje genocida u Srebrenici. Njegove neskrivene simpatije prema zločinačkom režimu Slobodana Miloševića, čijoj je sahrani Handke prisustvovao i čiji režim je podržavao i veličao, trebalo je shvatiti da je riječ o nehumanom

protagonisti ratnih zločina i njihovih počinitelja a nipošto umjetniku čiji lik i djelo treba nagraditi najprestižnijom nagradom za književnost. Ličnost sa takvim osobinama, čak i da je njeno književno djelo zanimljivo ili vrijedno, iako nije, naročito ono nastajalo krajem osamdesetih i nakon njih, ni pod kojim uvjetima ne bi se smjela hrabriti i veličati kao nosilac moralnih vertikala i najviših duhovnih i intelektualnih vrijednosti suvremenog društva, već ignorirati, osuditi, ili relegirati za historijski stub srama. Uostalom, to je bio jedan od razloga da mu se 2006. godine nepromišljeno dodijeli pa oduzme nagrada Hanjrih Hajne njemačkog grada Dizeldorfa, što je kako stvari stoje, bila samo neka vrsta probe ili pripreme evropskog društva da vrijednosne sudove koje Handke predstavlja, na koncu, valorizira ovogodišnjom dodjelom Nobelove nagrade.

Dodjelom ovog najprestižnijeg priznanja jednom umjetnički i duhovno marginalnom autoru, Nobelov komitet demonstrirao je ne samo nedostatak obzira, pristojnosti i suosjećanja prema žrtvama genocida, već također i visok stepen arogancije i prezira prema humanističkim vrijednostima, potvrđujući neskrivenu želju da anahronu ideju nacionalizma, koja se sve više nameće novim trendom u suprotnosti sa univerzalnim ljudskim vrijednostima slobode, pravde i suosjećanja prema drugima, vrati u središte humanističkog diskursa kao legitimnu.

Hankeov posljednji ispračaj Slobodana Miloševića,te preuzimanje Nobelove nagrade koju mu uručuje Švedski kralj Karl XVI.

Očito je riječ o još jednom u nizu moralnih i kulturnih posrnuća evropske intelektulne i kulturne elite koja dodjelom spomenute nagrade nuspješno nastoji zamagliti jasnu granicu između istine i pravde, svjetla i tame,

Budućnost Evrope - Nacionalizam i populizam kao prijetnja demokratiji.

dobra i zla, iskrenosti i zlobe, te abolirati zločine protiv čovječnosti, ignorirajući bespomoćne žrtve koje pripadaju jednom od najmiroljubivijih naroda Evrope.

Ovakav moralni sunovrat ne bi bio moguć da u Evropi nije došlo do obnove retrogradnih vrijednosti nacionalizma, šovinizma i islamofobije, koje su se sa margina uvukle i u Švedsku Kraljevsku Akademiju Nauka i Nobelov komitet. Mogao bi to biti prijeteći signal konstruktivnim snagama Evrope koje se zalažu da Bosna treba da se pridruži zajednici evropskih naroda da ne požuruju sa njenim integracijama, jer bi to moglo dodatno uzdrmati neonacionalistički diskurz Evrope.

Agresivni sekularizam, odustvo Boga kao izvora morala u društvu, nespremnost da se objektivno i iskreno shvate islam i muslimani i pravi uzroci migrantske krize, Evropu vode u bezdan, nove podjele i mogući haos. Pravi uzrok evropske dekadence u kulturi je zapravo kriza morala i duhovnosti kao oslonca, a sistem obrazovanja umjesto da je fokusiran na traganje za istinom pretvoren je u borbu neograničene slobode i određenih prava koja su usmjerena protiv čovjeka i njegovih suštinskih vrijednosti. Institucija tradicionalnog braka i porodice nestaje a prioritet se daje neutralnosti spolova, istospolnih brakova, muškarci postaju žene, žene postaju muškarci, očevi

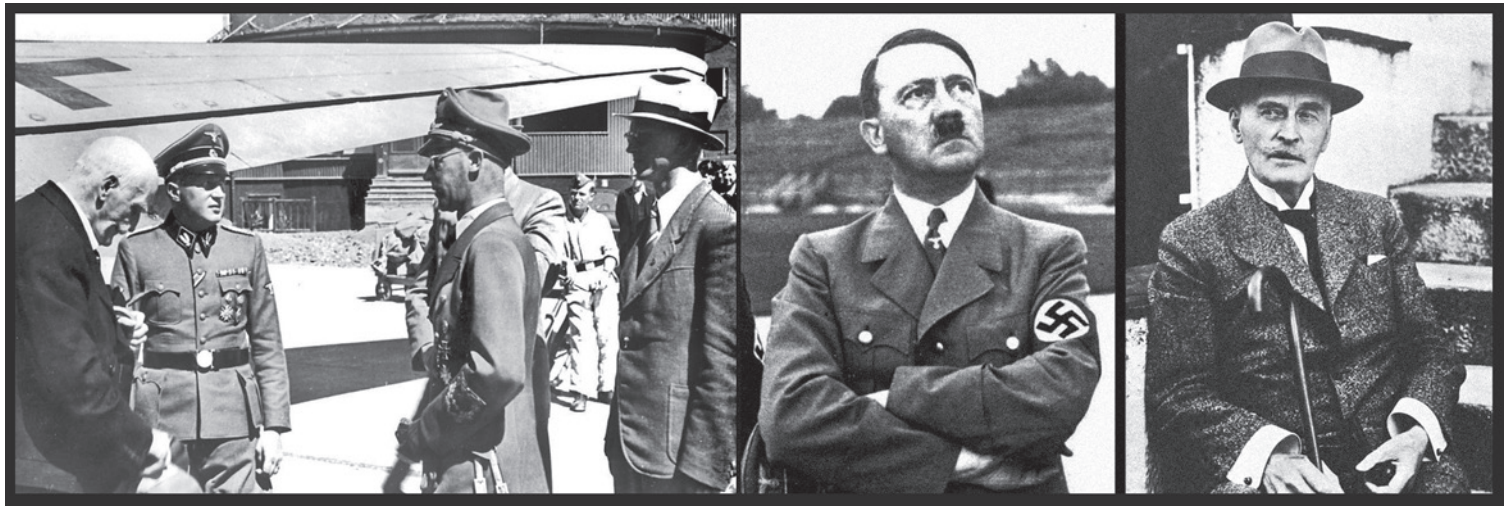
postaju majke i obrnuto. Vrijednosni sistem se gubi, zlo i dobro kao univerzalne kategorije nekoć prepoznatljive danas su gotovo iščezle a grijeh i pravičnost se više jasno ne prepoznaju ili su podjednako prihvatljivi.

Upravo u kontekstu ovakve iskrivljene evropske stvarnosti, jedna od najpoznatijih institucija za valorizaciju naučnog, humanog i kulturnog dostignuća najistaknutijih članova misleće ljudske zajednice, pala je pod utjecaj i postala talac najprizemnijih ideologija, poriva i anticivilizacijskih izliva mržnje i prezira prema ljudskim žrtvama zbog toga što su one drugačije od nas.

Petar Handke je samo još jedan od simptoma postkulturne pustoši Evrope koja poput naglo osiromašene dame iz prepunog garderobera davno istrošene odjeće bira haljinu u lažnoj nadi da će ponovo zablistati kao nekada. Handkeova glorifikacija u Srbiji, posebno u nacionalističkim krugovima i medijima, opasna je tendencija koja zavarava srbijanske građane poput anestezije koja pruža lažne nade njihovim nacionalistima da bi koncept rigidnog etničkog nacionalizma mogao ponovo postati preovladavajući trend u Evropi, i potvrda uvjerenju da se isključivost, etnički ekskluzivizam, zločini i genocidi na kraju, ipak, isplate. Robovanje tom načinu razmišljanja, koji karakterizira određeni broj srpskih intelektualaca i političara, koji nisu našli za shodno ili smogli snage da pronađu put prema katarzi za pogreške počinjene u prehodnim ratovima, mogle bi rezultirati daljim propadanjem Srbije i njene nekadašnje demokratske tradicije i pluralizma čiji revivalizam je jedina garancija njenom opstanku i punoj integraciji u porodicu evropskih i svjetskih civilizacija i država.

Da je Handke samo nadogradnja i korak dalje u tendencijama razbaštinjenja univerzalnih vrijednosti jedinstva različitosti kojima se Evropa pokušavala izdići iz moralnog posrnuća nakon Drugog svjetskog rata, svjedoči slučaj norveškog pisca i naciste Knuta Hamsuna koga je 2009. godine ova skandinavska zemlja, nakon skoro sedam decenija progonstva iz zvaničnih sistema, iznova izdigla na pijedestal svojih najznačajnijih vrijednosti, slaveći stopedesetogodišnjicu njegovog rođenja nizom različitih institucionalnih događaja, pa čak otvorenjem i posebnog Hamsunovog muzeja, u čemu je velikodušno učestvovala i kraljevska porodica. Da podsjetimo, Knut Hamsun je norveški pisac koji je 1920. godine dobio nobelovu nagradu za književnost, ali isto tako i nepopravljivi germanofil i ideološki fašista do te mjere da je u Prvom svjetskom ratu podržavao Njemačku, Norveški fašistički pokret tridesetih godina, te njemački nacizam u Drugom svjetskom ratu, pa čak i okupaciju vlastite države. Prijateljevao je s Hitlerom i Gebelsom, kojem je 1943. godine poslao na poklon svoju nobelovu medalju uz poruku da ne poznaje nikog ko je tako neumorno i predano godinama pisao i govorio zarad Evrope i čovječanstva na tako idealističan način kao njemački ministar propagande, a nakon Hitlerovog samoubistva vjerovatno je jedan od rijetkih

intelektualaca koji se usudio napisati nekrolog u kom ga veliča kao velikog ratnika za dobrobit čovječanstva i proroka pravde. Isitna je da nije Hamsun jedini svjetski pisac koji je veličao ili učestvovao u izgradnji nacističke idelogije, bilo je dosta intelektualaca, a među njima i književnika, koji su se na neki način stavili na raspolaganje nacističkim režimima, kao primjer možemo izdvojiti Britanca Pelhama Grenvillea Wodehousea i Amerikanca Ezru Pounda. Međutim, Hamsun je jedini koji se nikada nije pokajao niti odrekao nacističke ideologije, a zbog starosti niti osuđen na bilo kakvu zatvorsku kaznu izuzev konfiskacije imovine. Za razliku od Wodehousea, koji se zbog iznuđene kolaboracije s nacistima više nikada nije vratio u Englesku, i Pounda, koji je uhapšen od strane američke vojske, procesuiran, i osuđen na višegodišnju zatvorsku kaznu koju je odslužio u psihijatrijskoj ustanovi, nakon koje odlazi za Italiju gdje ostaje do kraja života, Hamsun u dvadeset prvom vijeku doživljava reafirmaciju i počasti u norveškom društvu, koje licemjerno to pokušava opravdati činjenicom da se mora razdvojiti Hamsunovo djelo od njegovog političkog angažmana, insistirajući da oni promoviraju njegov književni genij, a istodobno osuđuju nacističko djelovanje, da je takav odnos u duhu najbolje evropske demokratije i tolerancije. Tu takozvanu norvešku „hamsunovsku traumu“ raskrinakao je Baruh Tenebaum, utemeljitelj IRWF i jedan od najvećih boraca za zaštitu ljudskih prava dvadesetog stoljeća, rekavši: „Hamsun je bio sjajan pisac, pa šta? Šta je važnije – umjetnost ili vlastiti integritet? Slično tome bi bilo da je neko kazao da trebamo slaviti Hitlera jer je bio dobar slikar.“

Susret Knuta Hamsuna i nacionalni povjerenik Josef Terbovenana aerodrumu u Fornebua 1943. godine.

Ako usporedimo slučajeve Hamsuna i Handke može nam biti i jasnija odluka Nobelovog komiteta pri dodjeli nagrade za književnost za 2019. godinu. Handke je, kao i Hamsun, podržavao fašističku ideologiju, prijateljovao sa Miloševićem i susretao se sa Radovanom Karadžićem, opravdavao metode zločina i genocida na sličan način, nema grižu savjesti zbog toga, nije se pokajao niti planira da to učini. Da li će svoju nobelovu medalju poslati Karadžiću u nekoj od zatvorskih jedinica, vrijeme će pokazati, ali da jeste odao počast Miloševiću nakon smrti nepobitna je činjenica. Sve nam ovo govori da je nakon oživljenja duha Kunta Hamsuna bilo za očekivati da Nobelov komitet dodijeli nagradu baš Handkeu, jer se time upotpunjuje slika redefiniranja sistema vrijednosti na kojima Evropa počiva, oživljava stvarnost koju već duže vrijeme najavljuje teorija destrukcije i kreiranje ambijenta dominacije etničkog nacionalizma kao dominante u iznovnom oblikovanju globalizma.

Autodestrukcija Nobelovog komiteta, kao nekada mjerodavne i kredibilne institucije za odavanje zaslužnog priznanja u više umjetničkih, naučnih i humanih oblasti, bila je očigledna i prije nonsensa sa Handkeom. Možda je najplastičniji primjer ove tvrdnje dodjela nagrade za književnost 2016. godine nekome ko uopće nije književnik, američkom kantautoru Bobu Dilanu, uz obrazloženje da je laureat zaslužan za „stvaranje novih poetskih izraza u velikoj tradiciji američkog pjesništva“ i koji je, prema mišljenju žirija, „divan uzor koji sebe više od pedeset godina mijenja i usavršava“. Uzgred budi kazano, ne zna se ko je u ovoj sagi više degradiran, Komitet ili Dilan, jer je, nakon prvotnog nejavljanja i, na neki način, odbijanja da primi nagradu, Dilan istu preuzeo usputno tokom turneje i koncerta u Štokholmu, u hotelu bez javno obznanjene ceremonije i glamura, da bi kasnije poslao uvjetni govor za novčani dio nagrade u kome plagira dijelove o Melvilovom romanu „Mobi Dik“ sa plagijatorskog sajta namijenjog lijenim učenicima koji lektiru uopće i ne čitaju, već se koriste recidivima tuđih čitanja i percepcija. Dakle, Komitet je srozao književnost kao vrhunsku umjetnost riječi i duha dodjeljujući nagradu za istu nekom ko ne pripada tom svijetu, dajući mu epitet kreatora novih poetika i uzora, da bi višestruko bio ponižen od svog „laureata“ kroz nipodaštavanje same institucije Nobelove nagrade i najprimitivnije plagiranje u povijesti literature. No, to nisu i jedina poniženja koja u posljednjim godinama prate ovu instituciju, sjetimo se afere oko seksualnog skandala, ucjena, curenja informacija i gubitka povjerljivosti usljed čega ovo priznanje nije nikom dodijeljeno 2018. godine, a veći broj članova Komiteta je pod pritiskom ili samovoljno podnio ostavke u ovom tijelu.

Koliko je posljednjih pedeset godina srozana evropska i svjetska elita pa i sam Nobelov komitet kao jedan od simbola težnji i ideoloških kretanja zapadnog svijeta, najbolje oslikava slučaj Boba Dilana u usporedbi sa Žan Pol Sartrom koji je 1964. godine, kao jedan od angažiranih pisaca i mislilaca koji su obilježili drugu

polovicu dvadesetog stoljeća, odbio primiti ovo priznanje, smatrajući da pisac sebi ne smije dozvoliti pretvaranje u instituciju, to jest ukoliko izgubi svoju individulanost i slobodu misli, prestaje biti mislilac, prestaje biti pisac i pretvara se u instrument neke institucije ili sistema koji ga može upotrijebiti podjednako u dobre ili loše svrhe, kolektivno uzdignuće ili posrnuće, a istinska elita to sebi ne smije dozvoliti. Dok su svijet i Evropa imali takvu angažiranu elitu, makar ona nekada bila i u krivu, kao i sam Sartr u nekim svojim ideološkim stavovima, izgrađivali su progresivnu i obećavajuću stvarnost snažne artikulacije i dominacije misli, a danas nažalost kada se gubi individulanost i sve postaje hibridna stvarnost infaltivnosti i besmisla onda ne čudi ni što estetika ružnog biva prevaziđena i nadograđena estetikom genocida i zločina, ili makar njegovog veličanja, kao novog principa u egzistencijalnom posrnuću savremenog svijeta, čemu i služi slučaj Handke, u čemu se i valorizacija književnosti pretvara u vlastitu suprotnost, umjesto podupiranja i promidžbe iskonskih književnih vrijednosti promoviraju se trećerazredne, trivijalne i beznačajne knjige i pisci.

Književnost kao umjetnost riječi svoje najveće i najznačajnije dosege doživjela je upravo na onim postulatima koji su vrednovali estetiku lijepog, estetiku ljepote koja, kao takva, proizilazi iz duhovnosti čiji je osnov u vjeri. I u formativnom, i tematsko-motivskom, i strukturalnom i suštinskom smislu sva iskonska književna dostignuća u povijesti ljudske civilizacije proističu iz svetih Knjiga i njihovih učenja, bez obzira o kojoj vjeri se radilo, od antike do danas. I najveći svjetski autori, napajali su se iz tih izvora, i njihovim mjerilima cijenili svoja djela težeći da vlastitom erudicijom dosegnu taj ideal savršenstva u skladu misli, ideje, stila i načina individualnog poimanja osobno ili indirektno proživljenih iskustava stavljajući ih na sud čitalačke javnosti. Što su dublje uspijevali da zahvate u dubine duhovnog to su njihova dostignuća kvalitetnija. Zamislite jednog Dostojevskog, Tolstoja, Igoa, Manna, Getea, Šekspira ili bilo kog klasika bez te sveprisutne duhovnosti u njihovim djelima i ta njihova djela bez duhovnosti, a onda pokušajte zamisliti i svjetsku književnost bez njih – šta bi od svega ostalo, na čemu bi se bazirala savremeno ljudsko pamćenje? Vjerovatno na ogrizinama olupina estetike ružnog, destruktivnog, stradanja, katastrofa, ratova, zločina i genocida, memorije zla i amoralnosti, što dovodi do životne besciljnosti i beznađa, proizvodi tjeskobu i depresiju, što na koncu dovodi do autodestrukcije i suicida. Nije li to stranputica kojom koračaju članovi Nobelovog komiteta kao najizrazitiji predstavnici institucionalizirane intelktulane elite prilikom dodjela nagrade za književnost posljednjih godina, prateći tako iste one vrijednosti koje su s margina u centar premetnule etnički nacionalizam legalizirajući tako ovaploćenje utvara iz tamnog dijela prošlosti čovječanstva, naročito onog čije nam je sjećanje još svježe, u raznim oblicima nacizma i fašizma.

Zato se Evropa i cijeli svijet moraju trgnuti iz ove posrnulosti, prije nego simptomi postanu ozbiljno oboljenje malignog karaktera. Jedini lijek jeste povratak izvornim vrijednostima i duhovnosti koja stvara sigurnost u prsima i predstavlja povratak na put nade da će mir, suživot, tolerancija i ljubav među ljudima nadvladati strepnje i tavninu koja se nadvila nad ljudskom civilizacijom. A književnost je jedna od mjera stanja našeg duha, ne možemo utjecati da estetika ružnog ne postoji, ali možemo da ne dobije institucionalnu poziciju i dominaciju, zato s punom sviješću i odgovornošću odbacujemo sve ono što ova i ovakva Nobelova nagrada predstavlja, a naročito vrijednosti koje promovira.

Jasno je da ovo raspuće Evrope prema budućnosti ima duboke korijene u spornosti percepcije pojma ***sloboda*** lišenog nužnosti prisustva principa sa stožernom ulogom u slojevitom značenju slobode kao temeljne vrijednosti vertikale ljudskosti kojom se čovjek kao nosilac slobode štiti od negativnih reflekcija slobode bez granica. Shvatanje da su pravo i sloboda jednog čovjeka ograničeni isključivo slobodom i pravom drugoga ne garantira da će sama sloboda služiti uzvišenoj vertikali nespornih ljudskih vrijednosti. Poimanje slobode, a posebno njenog unapređenja, ukidanjem postojećih granica uspostavljenih od strane svetih Knjiga, najavljuje svojevrsnu slijepu ulicu razvoja slobode jer, nakon ukidanja tih granica, dolazi se do kraja poslije čega slijedi jedino potpuna propast. Nakon rušenja prirodnog i etičkog principa muško-ženskih odnosa, verifikacijom i afirmacijom istospolnih seksualnih relacija, pravdajući se slobodom izbora punoljetnih osoba, preostaje samo još rušenje principa svetosti najuže krvne srodnosti mogućom legalizacijom incesta, nakon čega ljudska vrsta sa takvom većinom ne zaslužuje ništa drugo osim propasti. Ako je ovo pravac zablude i propasti, spas je logično na dijametralno suprotnoj strani. Principe koji definiraju granice slobode treba razumjeti kao temelj i nultu tačku sa koje sloboda kreće da raste i razvija se. Kada je granica početak, mogućnosti razvoja su do beskraja. A ako je rušenje granice cilj, iza granice je provalija. Princip kao stožerna vertikala slobode jedini je garant postojanja odgovornosti u ulozi ključnog faktora uspostave i održanja reda u zajednici i društvu gdje je pojedinac u odnosu sebe prema sebi, sebe prema društvu, i sebe prema Bogu ključni garant postojanja i očuvanja tog reda. Na tom putu potrebno je pojam ***građanin*** kao nedovoljno jasne kategorije zamijeniti pojmom ***čovjek***, što je u suštinskom i formalnom smislu konstansa koja je nadživjela sve historijske udare i kušnje. Sloboda u korist čovjeka a ne na njegovu štetu bio bi znak koji ukazuje na put duhovnog liberalizma. Uz sve ovo, Evropa neće imati previše vremena u biranju između retrogradnog nacionalizma baziranog na paganskom obožavanju svoga roda lišenog vrijednosne valorizacije i vraćanju monoteističkom duhovnom i etičkom pravcu čime će ući u novu priliku obnove pravih univerzalnih ljudskih individualnih i kolektivnih vrijednosti.

REFERENCE

• BERLIN, ISAIAH: ***Two Concepts of Liberty : Four Essays On Liberty***, (Oxford, England: Oxford University Press, 1969), p. 118-172.

• FUKOJAMA, FRANCIS: ***Krajpovijesti i posljednjičovjek***, Hrvatska Sveučilišna naklada, Zagreb, 1994.

• GRAY, JOHN: ***Two Faces of Liberalism***, Cambridge: Polity Press 2000.

• ZAKARIA, FARID: ***The Rise of Illiberal Democracy***, Foreign Affairs Vol. 76, No. 6 (Nov. - Dec., 1997), pp. 22-43.

• CORRIGAN, A. ROBERT: ***Literature and Politics: The Case of Ezra Pound Reconsidered***, published online by Cambridge University Press: 30 July 2009.

• https://www.dw.com/en/pro-serbian-author-turns-down-disputed-german-prize/a-2047840-0, posljednja posjeta: 10.1.2010. 22:05 h.

• https://www.nytimes.com/2009/02/28/books/28hams.html, posljednja posjeta: 10.1.2020, 23:15 h.

• https://www.theguardian.com/books/booksblog/2017/jan/06/with-mysteries-knut-hamsun-rewrote- the-novels-rules, posljednja posjeta: 11.1.2020, 10:24 h.

• https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/wodehouse-secretly-in-pay-of-the-nazis-say- mi5-files-742072.html, posljednja posjeta: 11.1.2020, 13:40 h.

• https://www.theguardian.com/music/2017/apr/02/bob-dylan-finally-accepts-nobel-prize-in-literature- at-private-ceremony-in-stockholm, posljednja posjeta: 11.1.2020, 15:27 h.

• http://www.politika.co.rs/sr/clanak/382893/Spektar/Ritam/Bob-Dilan-prepisivao-sa-interneta-govor- za-Nobela, posljednja posjeta: 11.1.2020, 18:24 h.

• http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/svet/3744314/handke-miloseviceva-sahrana-je-bila- sahrana-jugoslavije.html, poslejdnja posjeta: 14.1.2020. godine 11:30 h.

• https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1964/sartre/documentary/, posljednja posjeta: 12.1.2020, 13:09 h.